
Procedure Schorsing en Verwijdering

050 - 3098888
info@renn4.nl
www.renn4.nl

Postadres
Postbus 8091
9702 KB GRONINGEN

RENN4

---

excellent in speciaal talent

Documentbeheer

Omschrijving	Versie	Datum	Auteur(s)
Procedure schorsing en verwijdering	1	April 2016	T. Baron en B. Nienhuis
Procedure schorsing en verwijdering	2	Februari 2019	B. Vos en J. Vos
Procedure schorsing en verwijdering	2.1	Juni 2019	B. Vos en J. Vos
Procedure schorsing en verwijdering	2.2	April 2024	B.Vos

Advies

Advies door	Naam	Datum
PDO	Voorzitter I. Cornelissen	25 febr. 2019

Besluitvorming

Goedgekeurd door	Naam	Datum
CMO	College van Bestuur	24 juni 2019
GMR	GMR	17 september 2019

Inhoud

Documentbeheer	2
Advies	2
Besluitvorming	2
1. Inleiding.....	4
1.1 Definitie.....	4
1.2 Aandachtspunten vanuit de wetgeving en praktijk binnen RENN4	4
2. Wettelijk kader (WEC), voor SO- en VSO-scholen.....	5
2.1 Schorsing.....	5
2.2 Bevoegdheid tot besluitneming	5
2.3 Verwijdering.....	5
3. Wettelijk kader (WPO), voor SBO-scholen.....	7
3.1 Schorsing.....	7
3.2 Bevoegdheid tot besluitneming	7
3.3 Verwijdering.....	7
4. Procedure rondom schorsing en verwijdering	8
4.1 Procedure van de school met betrekking tot schorsing	8
4.2 Procedure van de school met betrekking tot verwijdering	8
4.3 Leerplichtwet	9
5. Redenen voor schorsing of verwijdering	10
6. Terugdringen en voorkomen schorsing en verwijdering	11
6.1 Beleid bij schorsen	11
6.2 Voorkomen van schorsen	11
6.3 Samenwerking met ouders.....	12
6.4 Herstelrecht	12
6.5 Herstelmaatregelen	12
6.6 Herstelgesprek	13
6.7 Terugdringen schorsingen	13
Samenvattend	13

1. Inleiding

Met de invoering van passend onderwijs zijn de regels rondom schorsing en verwijdering veranderd voor het primair en het speciaal onderwijs (cluster 3 en 4).

In dit document wordt het wettelijk kader en het beleid van RENN4 ten aanzien van schorsing en verwijdering geschetst. Naast een adequate toepassing van wet- en regelgeving ligt de nadruk op preventie, het voorkomen dat een leerling geschorst of, in het uiterste geval, verwijderd wordt.

1.1 Definitie

Schorsing: Een schorsing is een besluit van het bevoegd gezag om de leerling, wegens een bepaalde gedraging, tijdelijk niet toe te laten tot de school. De leerling krijgt schoolwerk mee naar huis.

Gedurende de schorsingsperiode blijft de school wel verantwoordelijk voor het onderwijs van de leerling. Als de schorsingsperiode voorbij is, wordt de leerling weer toegelaten tot de school.

Verwijdering: Een verwijdering is een besluit van het bevoegd gezag om de leerling, wegens een bepaalde gedraging, niet meer toe te laten tot de school.

Het bevoegd gezag zal een andere school/instelling moeten vinden die bereid is de leerling toe te laten. Tot die tijd is de school verantwoordelijk voor het bieden van onderwijs.

1.2 Aandachtspunten vanuit de wetgeving en praktijk binnen RENN4

- Volgens de wet kan alleen het bevoegd gezag een leerling schorsen. Binnen RENN4 is de bevoegdheid neergelegd bij de schooldirecteur. Enkel de schooldirecteur (naast het bevoegd gezag en de regiodirecteur) kan een leerling schorsen.
- Als een leerling minder dan 1 dag wordt geschorst, is dit **geen** schorsing. Volgens de wet duurt een schorsing namelijk minimaal 1 dag of langer. Over een schorsing korter dan 1 dag dient geen schorsingsbesluit te worden genomen.
- Schorsingen van 2 dagen of langer dienen aan de Inspectie van het Onderwijs gemeld te worden. Schorsingen van 1 dag hoeven dus niet gemeld te worden aan de Inspectie van het Onderwijs.
- Een afschrift van het schorsingsbesluit mag **niet** met de leerplichtambtenaar worden gedeeld.
- Een schorsing kan maximaal 5 dagen duren.

2. Wettelijk kader (WEC), voor SO- en VSO-scholen

2.1 Schorsing

Artikel 40 a

1. Het bevoegd gezag kan met opgave van redenen een leerling voor een bepaalde periode van ten hoogste één week schorsen.
2. Het besluit tot schorsing wordt schriftelijk aan de ouders dan wel, indien de leerling meerderjarig en handelingsbekwaam is, aan de leerling bekend gemaakt.
3. Het bevoegd gezag stelt de inspectie van een schorsing voor een periode langer dan één dag schriftelijk en met opgave van redenen in kennis.

2.2 Bevoegdheid tot besluitneming

Artikel 40

1. De beslissing over toelating en verwijdering van leerlingen berust bij het bevoegd gezag (...).

2.3 Verwijdering

Artikel 40

18. Voordat wordt besloten tot verwijdering hoort het bevoegd gezag de betrokken leraar of leraren en de ouders van de leerling. Definitieve verwijdering van een leerling waarop de Leerplichtwet 1969 van toepassing is, vindt niet plaats dan nadat het bevoegd gezag ervoor heeft zorggedragen dat een basisschool, een speciale school voor basisonderwijs, een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, een school voor voortgezet speciaal onderwijs, een instelling, een school voor voortgezet onderwijs dan wel een instelling als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Leerplichtwet 1969 bereid is de leerling toe te laten (...).

Artikel 61, aanvullend voor een algemeen bijzondere school, RENN4

2. Indien het bevoegd gezag van een bijzondere school hetzij weigert een leerling toe te laten, hetzij een leerling verwijderd, op grond van artikel 40, eerste en zesde lid¹, deelt het deze de beslissing, schriftelijk en met redenen omkleed, mede door toezending of uitreiking aan de ouders. Daarbij wordt tevens de inhoud van het bepaalde in het derde lid, eerste volzin, vermeld. Voordat het bevoegd gezag van een bijzondere school op grond van artikel 40, eerste lid, beslist tot verwijdering van een leerling, hoort het de ouders van de leerling, onverminderd het zesde lid van dat artikel.
3. Binnen 6 weken na de mededeling, bedoeld in het tweede lid, kunnen de ouders bij het bevoegd gezag schriftelijk hun bezwaren kenbaar maken tegen de beslissing. Het bevoegd gezag beslist binnen 4 weken na ontvangst van de bezwaren. Alvorens te beslissen hoort het bevoegd gezag de ouders.

---

¹ Artikel 40 lid 6:

Het vierde en vijfde lid zijn niet van toepassing:

a. indien op de school waar de leerling is aangemeld geen plaatsruimte beschikbaar is, of

b. indien het bevoegd gezag de ouders bij de aanmelding verzoekt te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs op de school zullen respecteren dan wel te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs op de school zullen onderschrijven, en de ouders dit weigeren te verklaren.

4. Het bevoegd gezag beslist niet eerder op de bezwaren dan:
  - a. na overleg met de inspecteur en desgewenst met andere deskundigen,
  - b. nadat de ouders kennis hebben kunnen nemen van de op de beslissing betrekking hebbende adviezen of rapporten, en
  - c. de ouders opnieuw zijn gehoord.

3. Wettelijk kader (WPO), voor SBO-scholen

3.1 Schorsing

Artikel 40c

1. Het bevoegd gezag kan met opgave van redenen een leerling voor een periode van ten hoogste één week schorsen.
2. Het besluit tot schorsing wordt schriftelijk aan de ouders bekend gemaakt.
3. Het bevoegd gezag stelt de inspectie van een schorsing voor een periode langer dan één dag schriftelijk en met opgave van redenen in kennis'.

3.2 Bevoegdheid tot besluitneming

Artikel 40

1. De beslissing over toelating en verwijdering van leerlingen berust bij het bevoegd gezag (...).

3.3 Verwijdering

Artikel 40

11. Voordat wordt besloten tot verwijdering hoort het bevoegd gezag de betrokken groepsleraar en de ouders van de leerling. Definitieve verwijdering van een leerling vindt niet plaats dan nadat het bevoegd gezag ervoor heeft zorg gedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten. Onder andere school kan ook worden verstaan een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.

Artikel 63, aanvullend voor een algemeen bijzondere school, RENN4

1. Indien het bevoegd gezag van een bijzondere school op grond van artikel 40 weigert een leerling toe te laten dan wel een leerling verwijderd, deelt het de beslissing daartoe, schriftelijk en met redenen omkleed, mede door toezending of uitreiking aan de ouders. Daarbij wordt tevens de inhoud van het bepaalde in het derde lid, eerste volzin, vermeld. Voordat het bevoegd gezag van een bijzondere school op grond van dat artikellid beslist tot verwijdering van een leerling, hoort het de ouders van de leerling, onverminderd het bepaalde in dat artikellid. Het bevoegd gezag neemt de beslissing, bedoeld in de eerste volzin, zo spoedig mogelijk.
2. Binnen 6 weken na de mededeling, bedoeld in het tweede lid, kunnen de ouders bij het bevoegd gezag schriftelijk hun bezwaren kenbaar maken tegen de beslissing. Het bevoegd gezag beslist binnen 4 weken na ontvangst van de bezwaren. Alvorens te beslissen hoort het bevoegd gezag de ouders.

4. Procedure rondom schorsing en verwijdering

4.1 Procedure van de school met betrekking tot schorsing

Het schorsen van iedere leerling moet zorgvuldig uitgevoerd te worden. De school moet zich dan ook aan de regels van de schorsingsprocedure houden:

- Het bevoegd gezag kan met opgave van redenen een leerling voor minimaal één dag en maximaal één week (vijf schooldagen) schorsen.
- Dit besluit moet schriftelijk aan ouders en (zodra de leerling meerderjarig is) aan de leerling bekend worden gemaakt.
- Als het gaat om een schorsing langer dan één dag, dan moet de school de Onderwijsinspectie schriftelijk op de hoogte brengen van de schorsing met opgave van redenen.
- Als ouders het oneens zijn met de inhoud van het besluit kunnen zij bezwaar maken tegen de schorsing

4.2 Procedure van de school met betrekking tot verwijdering

Het verwijderen van iedere leerling moet zorgvuldig uitgevoerd worden.

- Voordat wordt besloten tot verwijdering hoort het bestuur de betrokken lera(a)r(en) en de ouders en neemt deze gesprekken op in het leerlingdossier.
- Het bevoegd gezag informeert de ouders schriftelijk over de verwijdering. In deze brief moet de aard van de verwijdering duidelijk worden verwoord en met redenen worden omkleed.
- Binnen 6 weken na de schriftelijke mededeling kunnen de ouders bij het bevoegd gezag schriftelijk hun bezwaren kenbaar maken tegen de beslissing tot verwijdering.
- *Voor SBO*: Het bevoegd gezag beslist binnen 4 weken na ontvangst van de bezwaren. Alvorens te beslissen hoort het bevoegd gezag de ouders.
- *Voor SO en VSO*: Het bevoegd gezag beslist niet eerder op bezwaren dan
  - a. na overleg met de inspecteur en desgewenst met andere deskundigen,
  - b. nadat de ouders kennis hebben kunnen nemen van de op de beslissing betrekking hebbende adviezen of rapporten, en
  - c. de ouders opnieuw zijn gehoord.
- Definitieve verwijdering van een leerplichtige leerling vindt niet eerder plaats dan nadat het bevoegd gezag ervoor heeft zorggedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten.
- Ouders of meerderjarige leerlingen kunnen een geschil over de verwijdering van een leerling aanhangig maken bij de Tijdelijke geschillencommissie toelating en verwijdering. <https://onderwijsgeschillen.nl/sites/default/files/publicaties/publicaties%20sog/20171108%20-%20Geschillencommissie%20Passend%20Onderwijs%20%28GPO%29.pdf>. Indien er ook bezwaar is gemaakt bij het bevoegd gezag, neemt het bevoegd gezag pas een besluit nadat de commissie een oordeel heeft gegeven.
- Als ouders het oneens zijn met het besluit kunnen zij dit aanvechten bij de burgerlijke rechter.

4.3 Leerplichtwet

In de Leerplichtwet is in artikel 18 lid 1 opgenomen dat scholen verplicht zijn om een beslissing tot verwijdering terstond te melden bij het college van B&W.

Schorsing is een maatregel waarbij de school de toegang van een leerling tot de klas of de school tijdelijk ontzegt. De afwezigheid van de leerling wordt dan ook gezien als een geoorloofde afwezigheid van het geregeld schoolbezoek, zoals opgenomen in artikel 11 van de Leerplichtwet.

5. Redenen voor schorsing of verwijdering

Schorsen is een ordemaatregel waarbij de leerling tijdelijk het recht op deelname aan het onderwijs wordt ontzegd. Schorsing kan worden gezien als een ultieme mogelijkheid voor de school om aan een leerling een waarschuwing te geven voor bepaald ontoelaatbaar gedrag.

Er is pas sprake van een schorsing als een leerling ten minste één dag wordt uitgesloten van het recht op deelname aan het onderwijs. Ordemaatregelen worden opgelegd bij gedrag van een leerling dat het volgen of geven van onderwijs voor betrokkenen ernstig belemmert. Bij het opleggen van een ordemaatregel is het van belang dat er een evenredige verhouding bestaat tussen de overtreding en de ordemaatregel die wordt opgelegd.

Schorsing of verwijdering kan een maatregel zijn bij bedreigend en of gewelddadig gedrag waarbij een bedreigende en/of gevaarlijke situatie ontstaat voor de leerling of de omgeving van de leerling (medeleerlingen, personeel), maar ook bij het (stelselmatig) overtreden van schoolregels.

Doelen van schorsing

Schorsing kan de volgende doelen hebben:

- Een duidelijk signaal naar de leerling met betrekking tot zijn gedrag.
- Een duidelijk signaal naar de ouder(s)/verzorger(s).
- Een duidelijk signaal naar andere leerlingen.
- Een bezinningsperiode met betrekking tot het gedrag.
- Een bezinningsperiode met betrekking tot de te ondernemen vervolgstappen.
- De veiligheid van leerlingen en volwassenen op korte termijn te garanderen.

Verwijdering van een leerling van een SBO school

Er bestaan 3 gronden om een leerling te verwijderen:

- De school kan niet aan de ondersteuningsbehoefte voldoen.
- Er is sprake van ernstig wangedrag van de leerling of ouders.
- Het gedrag van de leerling/ouders is in strijd met de grondslag van de school.

Verwijdering van een leerling van een SO- of VSO-school

Er bestaat alleen grond een leerling te verwijderen op grond van zwaarwegende argumenten, gebaseerd op ernstige andere problematiek dan waarvoor de leerling is geplaatst.

6. Terugdringen en voorkomen schorsing en verwijdering

6.1 Beleid bij schorsen

Schorsing is een ingrijpende maatregel, deze ordemaatregel wordt niet snel toegepast. Preventieve maatregelen en pedagogisch handelen, zoals het geven van een time-out, zijn erop gericht schorsingen zoveel mogelijk te voorkomen. Ook de duur van de schorsingen houden we zo kort mogelijk. Er zullen zich altijd situaties voordoen waarbij preventieve maatregelen en pedagogisch handelen onvoldoende effect sorteren. De school rest dan de leerling toegang tot de klas of school tijdelijk te ontzeggen via een schorsing.

De weging al dan niet te schorsen is meer dan sec een schorsingsprocedure volgen. Een schorsingsbesluit en de daaruit volgende acties betekent altijd maatwerk. Bij de afweging wel of niet te schorsen is overleg met de betrokken groepsleraar en de commissie voor de begeleiding (cvb) noodzakelijk. Schorsingen worden standaard geëvalueerd tijdens MDO-overleg. Naar aanleiding van deze bespreking zou de begeleiding van de desbetreffende leerling of groep kunnen wijzigen. Overwogen kan worden, in samenspraak met ouder(s)/verzorger(s), of samenwerking met de jeugdpolitie en hulpverlening wenselijk is. Indien noodzakelijk is er bij forse agressie incidenten nazorg voor betrokkenen.

6.2 Voorkomen van schorsen

Om schorsingen zoveel mogelijk te voorkomen, zal de school actief moeten inzetten op het creëren van een veilige schoolsituatie. Zie voor de preventieve zorg de aandachtsgebieden uit het domein "De Veilige School". Binnen het 'Sociale veiligheidsplan' is gedocumenteerd hoe de school de sociale veiligheid in en rondom de school waarborgt.

Hieronder staan een aantal werkwijzen die binnen de RENN4 scholen worden ingezet om schorsen te voorkomen. In het 'Sociaal veiligheidsplan van de school, is opgenomen welke werkwijzen de school inzet. Een beleidsafspraken binnen RENN4 is dat de ABC-methodiek op alle scholen wordt gehanteerd. Alle medewerkers van RENN4 worden hierin getraind en ieder schoolteam wordt jaarlijks bijgeschoold middels een update.

6.2.1 ABC-methodiek

ABC (Agressievisie, Beroepshouding, Communicatie) is een methodiek gericht op het voorkomen van en het omgaan met lastig gedrag, boosheid en agressie. Het geeft professionals een kader om op effectieve wijze om te gaan met spanningsvolle situaties.

De ABC-methodiek is gericht op het vroegtijdig signaleren van agressiekenmerken. Door het inzetten van effectieve interventies en proactief reageren op ongewenst gedrag, wordt preventief en de-escalerend omgegaan met spanning en agressie.

6.2.2 Gouden weken

Met De Gouden Weken worden de eerste weken van het schooljaar bedoeld. Ze zijn bij uitstek geschikt om een fundament neer te zetten voor een goed leer- en werkklimaat in de groep. In deze periode wordt expliciet aandacht besteed aan; groepsdynamica, groepsvorming, het maken van

afspraken (acceptatie/draagvlak), regelhantering en regelhandhaving. De dynamische driehoek tussen leerkracht, leerling en ouder staat centraal in deze aanpak.

6.2.3 Week van Respect

Jaarlijks organiseert de Respect Education Foundation in de tweede week van november de Week van Respect. Natuurlijk is respect iets van iedere dag, maar in de Week van Respect staat het vol in de schijnwerpers: respect voor jezelf, elkaar en de omgeving waarin je leeft. Met behulp van speciaal lesmateriaal, gastlessen en activiteiten ondersteunen zij scholen, sportverenigingen en gemeenten om jongeren te stimuleren samen te zorgen voor een inclusieve samenleving waarin iedereen zich thuis voelt en aan deelneemt.

6.3 Samenwerking met ouders

Ouders worden bij opgelegde schorsingen als samenwerkingspartners benaderd. Ouders worden uitgenodigd thuis actief mee te werken aan de schorsing. Het is van belang dat de leerling thuis zijn schooltaken doet. De betrokken groepsleraar draagt zorg dat de leerling de lesstof, die op school wordt behandeld, mee krijgt. Ouders wordt gevraagd erop toe te zien dat de leerling zijn schooltaken thuis uitvoert. De leerling moet de schorsing niet als vrije tijd en belonend ervaren. Ouders wordt dan ook gevraagd hun kind gedurende de schooltijd geen vrijetijd activiteiten te laten ondernemen, zoals computergames spelen, tv-kijken, etc. Een goed overleg met ouders is hiervoor van belang.

6.4 Herstelrecht

Bij grensoverschrijdend ontoelaatbaar gedrag staan we voor een verbindende school gebaseerd op herstelrecht. Leerlingen maken fouten en mogen fouten maken, ze krijgen de kans die te herstellen en zich op deze manier te ontwikkelen. Het doel is dat leerlingen leren de verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen aandeel en zoeken naar herstelmogelijkheden. Herstelrecht zet leerlingen ertoe aan de schade die ze hebben veroorzaakt te herstellen. Om zover te komen moeten leerlingen zich leren verplaatsen in anderen en zich bewust worden wat ze met hun gedrag veroorzaakt hebben. De mate van bewustwording is grotendeel afhankelijk van de ontwikkelingsleeftijd en mogelijkheden van de leerlingen. De vraag of betrokkenen in de toekomst samen verder kunnen leven en werken krijgt aandacht. Een gesprek tussen betrokkenen kan noodzakelijk zijn om bij te dragen aan herstel van het aangedane leed (of schade). Het biedt mogelijkheid tot rehabilitatie en maakt daarmee herstel van relatie mogelijk.

6.5 Herstelmaatregelen

Herstelmaatregelen dienen doelen die in elkaars verlengde liggen:

- De leerling moet de schade die hij heeft aangericht herstellen;
- De leerling moet een actie ondernemen in iets waarin hij goed is en waar anderen, vooral betrokkenen die hij heeft benadeeld, van genieten.

Het eerste doel sluit aan bij de uitgangspunten van herstelrecht. Iemand heeft door zijn gedrag anderen schade berokkend en krijgt de kans die te herstellen. Hiermee zorg je ervoor dat de leerling volwaardig lid kan blijven van de groep en niet naar de marge ervan wordt verbannen. Het tweede doel draagt ertoe bij dat de leerling actie onderneemt die waardering oproept met het gevolg dat overige leerlingen genieten en zich inspannen de geschorste leerling binnen de groep te houden.

Goede herstelmaatregelen voldoen tevens aan de SMART-criteria:

- Meetbaar (weten wat er uitgevoerd moet worden en wat er gelaten gaat worden);
- Specifiek (precies weten waar het over gaat);
- Acceptabel (voor de geschorste leerling en voor zijn omgeving);
- Realistisch ("Ik zal nooit meer onvriendelijk zijn" is weinig realistisch);
- Tijdgebonden (weten wanneer het klaar is).

6.6 Herstelgesprek

Als een leerling is geschorst, vindt op school een herstelgesprek plaats. Dit gesprek dient tijdens de schorsingsdag(en), dan wel zo snel mogelijk na de schorsing plaats te vinden. Indien het niet lukt dit gesprek te plannen voordat de schorsing voorbij is, dient de leerling wel weer van het onderwijs gebruik te maken. In dat geval zou ervoor gekozen kunnen worden om voorafgaand aan de eerste schooldag alvast afspraken/regels aan de ouders/verzorgers te mailen.

Bij het herstelgesprek zijn behalve de directeur en de leerling bij voorkeur ook de ouder(s)/ verzorger(s) en de groepsleraar aanwezig.

Een herstelgesprek wordt gevoerd vanuit begrip en verbinding. De leerling zelf wordt niet afgewezen, maar wel zijn gedrag dat aanleiding was voor de schorsing.

Centraal staat de rol van de geschorste leerling in het gesprek:

- benoemt de gebeurtenis;
- erkent eigen verantwoordelijkheid;
- geeft de effecten aan van zijn/haar gedrag;
- is eventueel bereid tot excuus en stelt zich open voor herstel van relatie.

6.7 Terugdringen schorsingen

Adequate registratie- en analyse bij schorsingen zijn van belang om schorsingen terug te dringen. Het doel is om schorsingen te voorkomen. Daarom wordt er op school systematisch onderzoek gedaan naar zowel de kwantitatieve gegevens van de schorsingen (aantallen en duur) als de aard van het gedrag waarvoor geschorst is geworden en welke maatregelen er voor de schorsing zijn genomen.

Op basis van deze analyse worden voorzieningen getroffen om het aantal schorsingen terug te dringen. Vaste aandachtsgebieden bij de kwalitatieve analyse van schorsingen:

- kindfactoren;
- klas-/school- en leraarsfactoren;
- thuissituatie/samenwerking ouder(s)/ verzorger(s);
- beschermende- en risicofactoren.

Samenvattend

- Schorsing mag hooguit één schoolweek duren.
- Direct na het einde van de schorsingsperiode wordt de leerling toegelaten tot de lessen.
- Bij schorsing is sprake van geoorloofd verzuim.
- Verwijdering is alleen mogelijk als er een andere school bereid is de leerling toe te laten.
- De procedure rondom schorsing/verwijdering dient gevolgd te worden.

Geraadpleegde bronnen:

ABC cursusboek (2018). Groningen: RENN4

Bijleveld, B. (2013). *De Gouden weken*. Drachten: Eduforce

Omer H. (2011). *Nieuwe autoriteit. Samen werken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving*. Amsterdam: Hogrefe Uitgevers

Ruigrok, J. en Oostrijk H. (2007). *In plaats van schorsen. Handboek herstelrecht in het onderwijs*. Esch: Quirijn & KPV Groep

Ingrado: https://www.ingrado.nl/assets/uploads/Notitie_schorsen_en_verwijderen_v110816.pdf en <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/schorsen-en-verwijderen/speciaal-onderwijs-schorsen-en-verwijderen>

Week van respect: <https://www.weekvanrespect.nl/>